

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1953

Ε.Υ. ΔΕ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΠΟΙΗΣΗ

— ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ —

Χρή λέγειν τὰ καίρια
Αισχύλος

Ὁ Συμβολισμός, πνευματικό κίνημα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα καὶ τὰ εὐρύτερα τῶν νεωτέρων χρόνων, ἔχει τὴν προϊστορία του, ἔχει καὶ τὴν ἐπίδρασή του σὲ παράπλευρες λογοτεχνικές ἐκδηλώσεις. Τὴν προϊστορία αὐτὴ τὴ σημειώνει ὁ κ. Τίμος Μαλάνος στὸ μελέτημα ποὺ προηγεῖται. Τὰ γενικά ποιητικά ρεύματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Συμβολισμοῦ καὶ τὰ νεώτερα τὰ ἐξετάζει ὁ κ. Δ. Νικολαρεῖτης στὸ δοκίμιό ποὺ ἀκολουθεῖ. Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ",

Ἡ θεωρία τῆς καθαρῆς ποίησης, ποὺ ἀπασχόλησε τὴ δημόσια προσοχὴ γιὰ μεγάλο διάστημα, πᾶνε τώρα κάπου τριάντα χρόνια,— ὅταν ξαφνικὰ στὴ Γαλλία τὰ προβλήματα τῆς ποιητικῆς τέχνης ἔδοσαν τροφή ἀκόμη καὶ σὲ δημοσιογραφικές συζητήσεις,— δὲν ἐπλούτισε τὴν κοινὴ γνώμη μὲ κανένα ἔγκυρο ὄρισμό τῆς ποιητικῆς ἀξίας. Τῆς ἐχάρισε ὅμως κάποια κριτήρια εὐκολομεταχειρίστα καὶ τὴν ἐπροίκισε μὲ μιὰν αἴσθησι τῆς ποιητικῆς ὀμορφιάς ποὺ ἀπέρριπτε μέσα σ' ἓνα ποίημα, σὰν ἀντιποιητικά κι' ἐξώκυκλα, ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ οἱ θεωρητικοὶ τῆς καθαρῆς ποίησης εἶχαν καταγράψει στὸν κατάλογο τῶν ποιητικῶν παρασῖτων.

Οἱ ἰδέες, οἱ φιλοσοφικές δοξασίες, τὰ ἀποφθέγματα καὶ τὰ γνωμικά ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ περιγραφές, οἱ εἰκόνες, τὸ ζωγράφισμα τῶν φυσικῶν φαινομένων κι' αὐτὰ ἀκόμη τὰ πολὺ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, ποὺ ἦταν ἄλλοτε τὸ μάννα τῶν ποιητῶν, δὲν κάνουν τὴν ποίηση,— δογματίσαν οἱ αἰσθητικοί. Ἡ ποίηση βρίσκεται ἔξω καὶ πέρα ἀπ' αὐτά. Ἡ ποίηση μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ χωρὶς αὐτά. Ὅ,τι ἔχει ἄμεση ἀπήχησι στὴν καρδιά ἢ στὴ σκέψη κι' ὅ,τι βάζει σὲ κίνηση τὴν δραματικὴ φαντασία δὲν κάνουν ἄλλο παρά νὰ δένουν τὰ φτερά τῆς ποίησης καὶ νὰ φέρνουν προσκόμματα στὸ πέρασμα τῆς ποιητικῆς πνοῆς. Ἀπὸ τὰ θεωρητικά τοῦτα ἀξιώματα τὸ κοινὸ πήδησε ἀμέσως στὰ πρακτικὰ συμπεράσματα. Ἀφοῦ, συλλογίστηκε, τὸ καίριο περιεχόμενο τοῦ ἔμμετρου λόγου εἶναι κάτι τὸ ἀστάθμητο καὶ τὸ δυναμικό,— μιὰ ἐνέργεια, ἓνα ρεῦμα, μιὰ ἐντύπωση γοητείας ἐρχόμενη ἀπὸ ἀνεξαρκρίβωτη πηγὴ,— κι' ἀφοῦ τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἓνα εἶδος ψυχοβολίας, κάτι ποὺ ξεπερνᾷ τὸ μέσον τῆς γλώσσας,

μιὰ μετάδοσι καταστάσεων ἀπὸ πόλο σὲ πόλο, ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη, τότε γιατί νὰ μὴν παραδεχθοῦμε πὼς ἡ ἀξία τοῦ κάθε ποιήματος πρέπει νὰ μετρεῖται κατὰ λόγῳ ἀντίστροφο πρὸς τὴν ποσότητα τῆς στιχουργημένης ὕλης; Γιατί νὰ μὴν ποῦμε πὼς ἡ ποίηση ἢ λιτὴ, ἢ ἀνάρις, ἢ ἄσαρκη εἶναι ὑψηλότερη κι' ἐνεργεῖ πῶς ἀποτελεσματικὰ ἀπὸ τὴν ποίηση τὴ δεμένη μὲ τὰ ἐνσώματα, ἀπὸ τὴν ποίηση ποὺ σκορπιέται σὲ δυσεῦρετα μόρια μέσα στὰ πετρώματα τῆς ρητορείας καὶ τῶν συλλογιστικῶν εἰρημῶν καὶ χάνεται μέσα στὶς διεξοδικές περιγραφές τῶν ἀντικειμένων καὶ στὰ κύματα τῆς ἀκρατῆς αἰσθηματολογίας; Μοναχικοὶ στίχοι ἀπλούστατοι ξυπνοῦν κάποτε μέσα μας ἀντίλαλους ποὺ δὲν τοὺς πέτυχαν ποτὲ οὔτε οἱ πῶς πολὺπλοκοὶ ποιητικοὶ ὀργανισμοί. Τὰ παραδείγματα, ἀπὸ κάθε λογοτεχνία, ἦταν περισσότερα κι' ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα πειστικά:

Et les fruits passeront la promesse des fleurs
(Malherbe)

Τὰ Σεραφεῖμ ἐγνώρισαν τὸ βάθος τῆς ἀγάπης
(Σολωμός)

Ὅταν λοιπὸν μὲ τόση ἐγκράτεια στὸ μεταχειρίσισμα τῶν ποιητικῶν μέσων κατορθώνεται τὸ τέλειο, ἢ ἔκφρασι ἑνὸς ἀτόφιου λυρισμοῦ ποὺ δονεῖ κεντρικές χορδές τῆς ψυχῆς, δὲν εἶναι τάχα χαμένος κόπος νὰ χτίζονται θεόρατα ποιητικὰ μνημεῖα ποὺ ἔχουν τόση πρακτικὴ ἀξία ὅση καὶ οἱ φαραωνικές πυραμίδες; Τί τὴν ὠφελοῦν τὴν ποίηση τὸ σχέδιο, ἢ ἀρχιτεκτονικὴ, ἢ μυθοπλαστικὴ φαντασία, ἀφοῦ ἢ δράσι,— μίμησι τῆς ζωῆς,— δὲν εἶναι δουλιὰ τῆς καὶ δὲν ἔχει θέσι παρὰ στὴν τραγωδία ἢ στὸν πεζὸ λόγῳ; Ἡ αἰσθητικὴ ἔμοιαζε σὰν

νά είχε πεί στο κεφάλαιο του λυρισμού την τελευταία της λέξη. Ἀτράνταχτη λογική που οδηγούσε σ' ένα ἀκρωτήριο του στοχασμοῦ! Οἱ Ὀδύσσειες, οἱ Αἰνειάδες, οἱ Θεῖες Κωμωδίες φάνηκαν στο φῶς αὐτῆς τῆς λογικῆς ὑποπτες. Μονάρχης στο βασίλειο του ποιητικοῦ λόγου εἶχε ἀνακηρυχθεῖ τὸ μικρό, ὑποβλητικό λυρικό ποίημα. Αὐτὸ ἦταν τὸ θέλημα του Ἔντγκαρ Πόε Ὁ κόσμος πίστεψε πὼς εἶχε προβάλλει πρώτη φορά γυμνὸ τὸ σῶμα τῆς Ποίησης, θάμβος γιὰ τὴν παρουσία τότε καὶ γιὰ τὶς ἐπερχόμενες γενεές.

Πολλὰ χρόνια προτοῦ σημάνει γιὰ τοὺς πολλοὺς ἡ ὥρα τῆς καθαρῆς ποίησης, κατὰ τὰ τέλη του περασμένου αἰώνα, ὁ Μαλλαρμέ, μετὴν δευδέρκεια του ἐρημίτη καὶ τὴν προφητικὴ συνείδηση του προδρόμου, ἐνίωσε τὴν ἱστορικὴ μεταβολὴ καὶ τὴν ἔκρινε, με κάποιαν ἰσως ὑπερβολή, ἰσότιμη γιὰ τὰ γράμματα μετὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση: «Ἡ λογοτεχνία ἐδῶ περνᾶ ἀπὸ μιὰ κρίση ἐξαισία, βασική. Ὅποιος παραχωρεῖ σ' αὐτὸ τὸ λειτούργημα μιὰ θέση, ἢ τὴν πρώτη, ἀναγνωρίζει ἐκεῖ τὸ ἐπίκαιρο γεγονός: παρευρισκόμαστε, σάν φινάλε ἑνὸς αἰώνα, ὄχι, ὅπως ἐγίνε στὸν τελευταῖο, σὲ ἀναστατώσεις· ἀλλά, ἐξω ἀπὸ τὴ δημόσια πλατεία, σὲ κάποιο σάλεμα τοῦ πέπλου μέσα στο ναὸ με πτυχώσεις σημαντικὲς καὶ λίγο στο ξέσχημά του».¹

Τὸ δράμα τῆς θεᾶς στο βάθος τοῦ ναοῦ θὰ ἦταν, πραγματικά, ἡ τέλεια ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας, ἀν οἱ ἀποκαλύψεις στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης δὲν εἶχαν σχετικὴ ἀξία κι' ἀν οἱ ἰδέες δὲν ἦταν θνητὲς ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι ἢ τὰ περιβάλλοντα που τὶς ἔχουν γεννήσει. Ξέρουμε τώρα, τὸ μάθαμε τὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου, ὅτι πῶς πολὺ κι' ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν κριτικῶν κι' ἀπὸ τὰ παραδείγματα τὰ σταχυολογημένα ἀπὸ εὐτυχισμένες στιγμὲς τῆς λογοτεχνίας, ἐκεῖνο που ἐγίνε ἢ αἰτία νὰ μορφωθεῖ τὸ ἰδανικό τῆς καθαρῆς ποίησης ἦταν ἕνα φαινόμενο προπάντων τοῦ καιροῦ μας· ἡ ἔμπρακτη προσήλωσις δυὸ μεγάλων ποιητῶν τῆς Γαλλίας στὴν ἰδέα τοῦ ἀπαλλαγμένου ἀπὸ τ' ἀλλογενῆ στοιχείου του λυρισμοῦ. Κι' ἐπιβάλλεται τώρα ν' ἀναρωτηθεῖ κανεὶς τί ἀπομένει ὄρθιο, μετὰ τὴ δοκιμασία κιόλας τοῦ χρόνου, ἀπὸ τὴν ἐφαρμοσμένη τούτη ποιητικὴ καὶ τί ἀπὸ τὴ θεωρία που θέλησε νὰ σταθεῖ ἐξω ἀπὸ τὸ χρόνο, ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τῶν ψυχικῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῆς καλαισθησίας τὴν ἀλλαγὴ.

Ὁ Μαλλαρμέ, πρῶτος, εἶδε σάν εἶδος ἀνάρμοστο μέσα στὴν κατηγορία τοῦ ἔμμετρου λόγου (που εἶναι ἢ πρέπει νὰ γίνε, ὅσο καὶ ἡ μουσικὴ, καθαρὸς χρόνος, ἀδιάλειπτη διοχέτευσις ψυχικῆς ροῆς) τὴν

παρουσία ἀμετάπλαστων καὶ ὤμων τῶν ἐξωτερικῶν φαινόμενων. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰς μετουσιώσεις καὶ μονάχα ἀφοῦ μετατραπῆ τὸ ποσοτικὸ σὲ ποιοτικὸ, γίνε τὸ πράγμα ἐντύπωση καὶ ἢ ἐντύπωση, ἀνταύγεια ἢ σκιά,— ὕλη διαλυμένη μέσα στο πνεῦμα,— τότε μονάχα γίνετα δεκτὴ ἢ πραγματικότης μέσα στὴν ποίηση τοῦ Μαλλαρμέ:

Ainsi le chœur des romances
A la lèvre vole-t-il
Exclus-en si tu commences
Le réel parce que vil

Le sens trop précis rature
Ta vague littérature

«Ἔτσι τῶν παθητικῶν τραγουδιῶν ὁ χορὸς—Πρὸς τὰ χεῖλη πετᾶ — Ἄφησε ἀπ' ἐξω ἀν ἀρχίσεις—Τὸ πραγματικὸν ὡς τιποτένιο — Τὸ πολὺ ὀρισμένο νόημα μουνζουρώνει — Τὴν ἀόριστη φιλολογία σου»¹. Τί ἄλλο θὰ κρατήσῃ, ἀλήθεια, ὁ ποιητὴς, ἀν ὄχι σκοπούς, θέματα μουσικά, ἀξία νὰ μεταφέρουν στὴ γλώσσα τὶς καταστάσεις ἀπ' ὅπου πηγάζει ἢ ποίηση. Τὰ μαγικά του κείμενα θὰ τὰ πλάσει με παρασιωπήσεις καὶ με ὑπαινιγμούς, με φράσεις ὅπου ἢ φλόγα τοῦ πάθους μόλις μαντεύεται, με στίχους καμωμένους ἐπίτηδες γιὰ νὰ ὑποβάλλουν κατὰ τὸν τρόπο τῆς μουσικῆς μονάχα τὸν τόνο, τὸ χρῶμα τῶν αἰσθημάτων· χωρὶς τίποτε τὸ ἄμεσο καὶ τὸ εὐθύ, χωρὶς καμμιάν αἰχμηρὴ ἀκριβολογία. Ὁ σκοπὸς του εἶναι ἕνας: νὰ μᾶς πᾶει σὲ μιὰ σφαῖρα τοῦ ἑαυτοῦ μας ὅπου τὰ ἐνστικτικὰ καὶ οἱ ἐνεργητικὲς παρορμήσεις δὲν μεταφέρουν τὸν σάλο τους, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει παρὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς συνείδησης καμωμένο θέαμα καὶ νόηση καθαρὴ, ἀργὸ κύλημα χρόνου. Ὁ λόγος ρέει ἐκεῖ σιμὰ στὴν πηγὴ του, δὲν ἔχει ἀκόμα ὀργανωθεῖ, δὲν ἔχει γίνε ρητορεία· ἢ ποίηση βρίσκει ἐκεῖ τὸ εὐνοϊκώτερο κλίμα τῆς, ἀγγίζει τὶς περιοχὲς που συνορεύουν με τ' ἀπωθημένα μέσα μας ἀπομεινάρια τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ με τοὺς κόσμους τοῦ ὄνειρου.

Εἶναι φανερό πὼς ὅ,τι σχετίζεται μετὰ τὴν αὐτοπρόσωπη συμμετοχὴ μας στο δράμα ἢ στο πανηγύρι τῆς ζωῆς, οἱ δυνατοὶ καῦμοι καὶ οἱ ὀλοκληρωμένες χαρές, τὰ ψυχικὰ κινήματα που δὲν τὰ τυλίγει καμμιά ἀσάφεια, μένουν ἀναγκαστικὰ ἐξω ἀπὸ τὸν νυμφῶνα τῆς μαλλαρμικῆς τέχνης. Ἡ ποίηση ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάποιο λήθαργο τῆς προσοχῆς γιὰ νὰ μᾶς ποτίσει με τὰ φίλτρα τῆς. Οἱ εἰκόνες που σκορπίζουν τοὺς καπνοὺς τῆς μνήμης καὶ δείχνουν γραμμὴν κι' ὀλόφωτη τὴ θεωρία

1. Βλ. *Divagations: Crise de Vers*.

1. Βλ. Stéphane Mallarmé, *Poésies: Toute l'âme résumée*.

τῶν πραγμάτων είναι κι' αὐτές ἀσυμβίβαστες με τούς κανόνες τῆς ὑπερευαίσθητης αὐτῆς τέχνης. Ἡ καθαρὴ ποίηση καλοῦσε τὴν καθαρὴν «ιδέα». Δὲν τῆς ταίριαζε ἄλλο ντύμα παρὰ μιὰ γλώσσα ἀλαφρωμένη ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ὑλικῶν μορφῶν, μιὰ γλώσσα ὅπου ἡ λέξη σβύνει τὸ πράγμα καὶ βάζει στὴ θέση του τὴν αὐτὴ οὐσία του, κάτι σὰν ἕνα κατάλοιπο αἴσθησης, σὰν ἕνα ρευστὸ πρόπλασμα πού μπορεῖ νὰ πάρει κάθε λογῆς σχῆμα.

Χρειάστηκε νὰ φανερωθεῖ μιὰ ἰδιοσυγκρασία ὅπως τοῦ Μαλλαρμέ, ἕνας ἄνθρωπος με μισοπαράλυτὴ τὴ ζωικὴ βούληση πού τὸν ἐπέεζαν ἄλιωτοι παγετῶνες αἰσθήματος, — καὶ πού ἡ στειρότητα τὸν ἀνάγκαζε νὰ ἐξασκεῖ σὲ μέγα βάθος τὴν εὐαισθησία του, — γιὰ νὰ κερδίσει ἡ ποίηση τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς προσαρμογῆς στὸ ἀνεκδήλωτο μέρος τῆς ἀνθρώπινης ψυχικότητας. Ὁ λυρικός τόνος, χάρη σ' ἐκείνον, ἀπόχτησε τὸ ἀγνὸ μέταλλο τῆς ἐσωτερικῆς φωνῆς. Ὁ ἄθλος του συγκινεῖ ἀκόμα καὶ σήμερα. Ὅμως ἡ αἰσθητικὴ του στὸ σύνολό της δὲν εἶταν βιώσιμη. Ἡ ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν ποιητικὴ γλώσσα τοῦ λογικοῦ σκελετοῦ της ἀπέειχε δυὸ βήματα ἀπὸ τὴν ἀταξία καὶ τὸ χάος. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ κατάργηση τῶν καθιερωμένων στηριγμάτων (ὅπως εἶναι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ρητὰ συναισθήματα, ἡ μνεῖα τόπων καὶ περιστατικῶν, ἡ ἀποσαφηνισμένη ἀναφορὰ σὲ λεπτομέρειες καὶ σὲ ἐπεισόδια τοῦ περιβάλλοντος, ἡ θεώρηση καὶ ἡ παρατήρηση τοῦ κόσμου) ἄφηνε τὸ ποίημα ξεθεμελιωμένο καὶ μετέωρο καὶ γεννοῦσε τὸν κίνδυνο τῆς ἀοριστίας καὶ τοῦ ἀφηρημένου. Στὰ χέρια πολλῶν συμβολιστῶν ἡ ποίηση ἐξαυλώθηκε, πραγματικά, σὲ βαθμὸ ἀπαράδεκτο. Ἄν ὁ Βαλερύ ξέφυγε αὐτὸν τὸν κίνδυνο εἶναι γιὰτὶ εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ σχολεῖο τῆς γεωμετρίας καὶ γιὰτὶ μέσα στὸ καμίνι τοῦ ποιητικοῦ ἐγκεφάλου του συντηροῦσε σχεδὸν ἀδιάπτωτα μιὰν ὀρισμένη θερμοκρασία — στὴ χημεία θὰ τὴ λέγαμε θερμοκρασία τήξης — πού συγχώνευε σ' ἕνα σῶμα τὸ σχεδιασμένο ἀπὸ τὴν ἀφηρημένη νόηση διάγραμμα τοῦ ποιήματος με τὰ ὑλικά στοιχεῖα τῆς ἔμπνευσης. Καὶ πάλι σὲ κάποιες περιπτώσεις ἡ φλέβα τοῦ ἀφηρημένου στοχασμοῦ, παρ' ὅλα αὐτά, ξεχωρίζει, δημιουργώντας μέσα στὸ ἔργο του ρυτίδες πρόωρων γερατειῶν.

Ἡ ποιητικὴ τοῦ Μαλλαρμέ ἦταν λοιπὸν ἐπόμενο νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν πραγμάτων. Μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἄρθουρο Ρεμπώ, κι' ὕστερα με τὸν Λωτρεαμόν, με τὸν Λαφόργκ, τὸν Ἀπολλιναίρ, τὸν Συπερβιέλ, προδρόμους καὶ δασκαλοὺς, ἡ γαλλικὴ ποίηση τράβηξε τὸ δρόμο τῆς ἐλεύθερης. «Οἱ διάδοχοί μας», ἔγραψε ὁ Βαλερύ, «ξανάνοιξαν ἐπάνω στὰ

συμβάντα τοῦ ὄντος τὰ μάτια πού ἐμεῖς εἶχαμε κλείσει γιὰ νὰ γίνουμε πιὸ ὅμοιοι με τὴν οὐσία του». Ἡ ζωὴ με τὶς ἀσυμμετρίας της καὶ με τὶς ἀντιθέσεις της, ἡ τραγικότητα τῶν αἰσθηματικῶν δεσμῶν καὶ ἡ πολύτροπη ἀνθρώπινη μοίρα, οἱ ἐκστάσεις καὶ οἱ καταπτώσεις, ἡ γύμνια τῶν ἐνστικτων καὶ ἡ πικρὴ συναίσθηση τῆς μοναξιάς, οἱ περιπέτειες τῶν μεγάλων πόλεων, ἡ πείρα τῶν ταξιδιῶν, ὅλα τούτα, κάτω ἀπὸ νέο φῶς, ἐννοεῖται, καὶ με ἄλλο αἶσθημα κοιταγμένα, ξαναβρῆκαν τὴ θέση τους μέσα στὴν ποίηση. Ὁ κόσμος με τούς ἤχους του καὶ με τὰ χρώματά του, ἡ ὕλη, σάρκα τῆς πλάσης, πού δίνει αἶγλη καὶ στὰ παραμικρότερα ἄψυχα πράγματα, ἔθελεξαν πάλι τὶς εὐαισθησίες τῶν ποιητῶν. Ὁ στίχος ἔγινε ἐλαστικώτερος γιὰ νὰ δεχθεῖ τὴν εἰσφορὰ τους.

* * *

Τὸ συμπέρασμα ὄλων τούτων εἶναι πὼς ἡ θεωρία τοῦ καθαροῦ λυρισμοῦ, δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται στὴ σκέψη μας με τὴ γενικότητα πού θέλησαν νὰ τῆς δώσουν. Ἄς κρατήσουμε τὴν ἀνάμνηση τοῦ θαύματος, τῆς ἀσπιλης ἀγνότητας πού κατόρθωσαν νὰ δώσουν στὰ ποιητικὰ στοιχεῖα δυὸ κορυφαῖοι ποιητὲς κι' ἄς δοῦμε τί μπόρεσε ἀπὸ τὸ σύστημα νὰ ἐπιπλεύσει. Ἡ δογματικὴ διάκριση τῶν συστατικῶν τοῦ ποιητικοῦ λόγου σὲ γνήσια καὶ σὲ παρείσακτα καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ νεκροῦ βάρους σ' ἕνα ποίημα εἶναι δύσκολο νὰ γίνουν με ὀρισμένα κριτήρια. Ἡ ἐλπίδα, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, νὰ σταθεροποιηθεῖ ἡ ποιητικὴ παραγωγή σὲ ὀρισμένο ἐπίπεδο καὶ νὰ βρεθεῖ με κάποιο τρόπο ἡ θαυματουργικὴ μέθοδος πού θὰ ἐξασφάλιζε τὴν «παρασκευὴ τῆς ποίησης στὴν καθαρὴ τῆς ὑπόσταση» (Βαλερύ) ἤχει σήμερα σὰν οὐτοπία.

Ἄλλο εἶναι λοιπὸν τὸ ἀναπαλλοτριωτο χάρισμα, τὸ «κτῆμα ἐσαεῖ», πού μᾶς κληροδότησε ἡ θρησκεία τοῦ ἄδολου λυρισμοῦ. Οἱ νεώτεροι μπορεῖν' ἀντλοῦν ἐμπνεύσεις καὶ ἀπὸ τὸ πιὸ ταπεινὰ καὶ ν' ἀντικρύζουν κατὰ πρόσωπο τὴν ἀνθρώπινη ἀθλιότητα' μπορεῖ, ἐντείνοντας μιὰν ἀμειλικτὴ ὄραση, νὰ μᾶς γνωρίζουν ἀκόμα καὶ τὴ σκόνη καὶ τὴ σκουριά τῶν πραγμάτων πού μᾶς περικυκλώνουν' μπορεῖ νὰ πληγώνουν τὴν καλαισθησία μας με στίχους φαινομενικά κακότεχνους, ἀνακόλουθους, ἐλλειπτικούς, χωρὶς ἴχνος λικνιστικῆς μελωδίας, με στίχους μεστοὺς ἀπὸ στυγνὸ καὶ ἀπροκάλυπτο νόημα. Ἡ συναίσθηση ὅμως ποτὲ δὲν τοὺς ἀπολείπει πὼς ὁ ποιητὴς, κι' ὅταν ἀκόμα φαινομενικά ἐξιστορεῖ κι' ὅταν ἀκόμα φαινομενικά περιγράφει, πρέπει σὲ τελευταία ἀνάλυση νὰ φανερώνει τὴν ἰδιότυπη οὐσία τοῦ ἐγῶ του. Τὸ κέντρο τῆς διασταύρω-

σης όλων των νημάτων πρέπει να μένει ή ατομική του συνείδηση, ο εσωτάτος πυρήνας του υποκειμένου. "Ασχετο αν το ποίημα πάλλεται κάποτε από λαχτάρα για ένα έρωτικό αγκάλισμα της ζωής ή ταξιδεύει σε περασμένους καιρούς κι' εγκολπώνεται στοιχεία — λεπτομέρειες του πραγματικού κόσμου, φυσικούς φραστικούς τρόπους, δραματικά ή μυθικά συστατικά — που δεν τὰ ανέχεται ο αόθηντικός λυρικός τόνος, όπως τον έννοούσε ο Μαλλαρμέ. "Αδιάφορο αν ή ποιητική ψυχή δεν άποτραβιέται, ακολουθώντας το δρόμο που έδειξε ο Βαλερύ, στην πιο ψηλή κορυφή της για να έπισκοπήσει εκείθε τὰ γήινα, καθώς και τον ίδιο τον κινούμενο και ζωντανό έαυτό της sub specie aeternitatis. "Η ποίηση, παρ' όλη την άνωμαλία της μορφής της και με όλο το άνοιγμα του κύκλου της σε πλήθος φαινόμενα, δεν έχασε την άυστηρή επίγνωση του προορισμού της. Μένει το ίδιο πιστή στην υποχρέωση, που υπογράμμισαν οι υπέρμαχοι του άκέραιου λυρισμού, να εκδηλώνει ό,τι πιο άμοιαστο και πιο βαθιά προσωπικό έχει το άτομο, — σε ύφος, σε σκέψη, σε αίσθημα. Δεν ξοδεύεται πιά, όπως άλλοτε, σε γυμνάσματα δεξιοτεχνίας. Δεν φιλοδοξεϊ να εκφράσει καταστάσεις δοκιμασμένες από την ανθρωπότητα. Ικανές να συγκινήσουν με την άυταπόδεικτη σημασία τους. Το νόμισμα που βάζει σε κυκλοφορία δεν έχει για αντίκρουσμα της αξίας του δημόσιους θησαυρούς. "Αποκαλυπτική της προσωπικότητας στα άμετάτρεπτα, στα πιο αόθηντικά της στοιχεία, ή σύγχρονη ποίηση είναι προσωποπαγής και στα εκφραζόμενα και στον τρόπο που τὰ εκφράζει.

Βέβαια το υποκειμενικό στάθηκε άνεκαθεν ή πατρίδα του λυρικού στίχου. "Ομως ή έννοιά του, το περιεχόμενό του, τὰ σύνορά του, ο τρόπος της επικοινωνίας μαζί του άλλαξαν: στένεψαν, έβάθυναν, έντοπίστηκαν. Το πείραμα του καθαρού λυρισμού δεν υπόταξε μόνο, για όρισμένη περίοδο, τὰ τεχνικά μέσα σε ειδική πειθαρχία: λιγόστεψε και τις πηγές του λυρισμού, έδειξε από ποιές συγκεκριμένες ανάγκες κατάγεται ή γνήσια έμπνευση και ξεχώρισε σχεδόν αυτόματα την ψυχική ουσία που προσφέρεται σε ποιητική έκμετάλλευση. Και το άποτέλεσμα τουτο, ή επιλογική, άς την πούμε έτσι, επενέργεια του άδολου λυρισμού πάνω στα κίνητρα τὰ ψυχολογικά της ποιητικής τέχνης έμόρφωσε άμέσως ένα πάγιο καθεστώς. "Από τότε μένουν άχρηστευμένα τόσα και τόσα πλήκτρα, άλλοτε πολυμεταχειρίστα του ποιητικού κλειδοκυμβάλου: το ήθικό δίδαγμα, ή παραίνεση, ή πολιτικολογία, τὰ ιστορικά θέματα, ή αυτοσχέδια φιλοσοφία και τόσα άλλα ακόμα. "Οχι γιατί κρίνονται, από ύπολογισμούς καθαρά αίσθητικούς, αντιποιητικές οι αντίστοι-

χες νότες, οι αντίστοιχες ποικιλίες της ποιητικής μορφής, αλλά γιατί οι πνευματικές διαθέσεις που έρρεπαν προς τὰ εκεί βρήκαν σε άλλους, καταλληλότερους τομείς, τή φυσική τους εκδήλωση, γιατί το ποίημα έγινε άλλου ψυχικού περιεχομένου, πολύ πιο έπιτακτικού, πολύ πιο σπάνιου, ο φορέας. Για λόγους που δεν σκοπεύω να έξετάσω ή ποιητική καρδιά έπαυσε από πολλόν καιρό να χτυπά με το ρυθμό του πλήθους. Ούτε ή κρίση του προσώπου για τὰ φλέγοντα ζητήματα και τὰ φαινόμενα τὰ κοινωνικά ένδιαφέρει την όλοένα άποκλειστικότερη τέχνη του στίχου, ούτε οι ιδεολογικοί ένθουσιασμοί του ή το πρακτικό άπόσταγμα της σοφίας του. "Η νέα ποίηση παίζει το μέλλον της σταματημένη σ' ένα τόπο καταθλιπτικής μοναξιάς, φτασμένη στην τέλεια ρήξη με τὰ πλατύτερα κοινωνικά περιβάλλοντα¹.

"Αλλά ο κύκλος που όρίζει τή φανερή πιά, παρ' όλη την έξωτερική πολυμορφία, ένότητα της ποιητικής έμπνευσης τί άκριβώς περικλείνει; Σε ποιά ροπή υπάκουσε το ξεχώρισμα που προχωρώντας άφησε άπ' έξω ιδέες και φρονήματα, όλα τὰ κοινωνικής προέλευσης ή κοινωνικής έφαρμογής συστατικά της ατομικότητας και θέλησε τή σφαίρα του καθαυτο υποκειμενικού έξω από τον άνθρωπο που διανοείται και ένσυνείδητα ένεργεί, τοποθετημένη κάπου βαθύτερα και κάπου χαμηλότερα μέσα στο χώρο της ψυχολογικής ζωής;

* * *

Την όλιγάριθμη ανθρώπινη μειονότητα την άφιερωμένη στη λατρεία του στίχου ένας πόθος από μιās αρχής την παρακινούσε. "Ο ποιητής όλων των καιρών και όλων των τόπων το ίδιο πράγμα όρέγεται να κατορθώσει. Σε φράσεις άρτιες και σαν άκατάλυτες, έσωτερικά όργανωμένες, στο έπακρο εκφραστικές, σε φράσεις όπου ή γλώσσα, το πρόχειρο τουτο όργανο της τρέχουσας συνεννόησης, γίνεται άξαφνα το ύλικό μιās τελειωτικής πλαστοουργίας, — σφιχτοδεμένο σύνολο μορφών άθραυστων, στην έντέλεια συσσωματωμένων με τὰ νοήματα, — φιλοδοξεϊ ο ποιητής ν' άποθέσει το περίσσευμα του ψυχικού του βίου. Μέσα στο μέγα πλήθος των ανθρώπων που ταιριάζουν τὰ χνώτα τους εκείνος είναι ο μονήρης και ο ξεχωριστός, ο από φυσική κατασκευή άπροσάρμοστος. "Από τὰ παιδικά του χρόνια τον βαραίνει το αίσθημα κάποιου ίερού φορτίου, καμω-

1. "Ο κανόνας είναι το θέμα μου. "Υπάρχουν πολλές και αξιόλογες έξαιρέσεις, όπως προπολεμικά στη Γαλλία ή σχολή του όμοψυχισμού, ή συμμαχία, κατόπι, των υπέρρεαλιστών με το διαβή έπαναστατικό άριστερισμό, ή ποίηση των κινήματων της αντίστασης κι' έντελώς τελευταία μερικές ανάλογες τάσεις, ανεξάρτητες από την πολιτική που φανερώνουν, σ' ένα τομέα της σημερινής ποίησης, μιάν άλλαγή πορείας, όχι όμως ακόμα μιὰ τέλεια στροφή.

μένου από ανάγκες και δυνατότητες άνεκδήλωτες και από ασύμμετρες ποσότητες αίσθημάτων, ενός φορτίου που δεν είναι για να απορροφηθεί σιγά σιγά από τη ζωή ούτε για να διοχετευτεί σε τίποτα μεγάλες και ασυνήθιστες πράξεις. Μά επιτέλους, άργα ή γρήγορα, μιά αύλαια σηκώνεται μπρός στα έκθαμβά μάτια του και ό στίχος, πραγματικότητα υπερούσια με όριζόντες άχανείς, του αποκαλύπτεται σαν καταφυγή και σαν απελευθέρωση. Ο μόνος γι' αυτόν κατοικήσιμος χώρος. Έκεί, στην περιοχή του αποθεωμένου λόγου, ή καταπιεσμένη του ψυχή, ή σφηνωμένη στα γήινα, αίρει τó βάρος της. Έκεί ή φαντασία του βρίσκει τά πλαίσια που αντιστοιχούν στην περίμετρό της.

Αν ή αίτια που δημιουργεί την οικογένεια τών ποιητών είναι τó ίδίωμα τούτο, κοινό σε όλους, κάποιας ιδιορρυθμίας που απομονώνει και διαφοροποιεί, δεν είναι τó ίδιο κοινή και ή επίδραση της ιδιορρυθμίας αυτής στό σύνολο του ψυχικού βίου του ποιητή, με άλλα λόγια δεν είναι ίδια κι' άπαραλλάχτη για όλους ή έσωτερική απόδοση της ποιητικής ιδιοφυίας. Δεν πρόκειται για τις διαφορές αποδοτικότητας, σε ποιόν και ποσόν, του δημιουργικού δαιμονίου ούτε για τις αξιολογικές διαφορές τών έργων που θά κριθούν, τελειωμένα. Ας αφήσουμε προσωρινά κατά μέρος την άποψη της αισθητικής. Στόν ποιητή, είτε έξαιρετικός είτε μέτριος είναι, τίθεται ώμά ένα πρόβλημα έσωτερικής άνασυγκρότησης. Την άνισορροπία του, τó διχασμό τόν ένδόμυχο του είναι του, — έργο τών πολλαπλών έφέσεων που δεν γίνονται πράξεις, — δε θά τόν θεραπεύσει παρά με την έξουδετέρωση τών συντελεστών της άνωμαλίας : με την ένσωμάτωση τών όνείρων του σε στίχους και με την προοδευτική χρησιμοποίηση τών υπεράριθμων δυνάμεων της ψυχής στα έργα του πνεύματος. Θεωρητικά ή δυνατότητα της δημιουργίας, ή ποίηση του άρκει. Τίποτε φαινομενικά δεν έμποδίζει τόν άξιο του όνόματος ποιητή, τόν απογοητευμένο και άνικανοποίητο από την πείρα του της ζωής, να γεμίσει με τά πλάσματα της φαντασίας του τά κενά της, να ξαφνιασει, να σαγηνέψει και να έπιβληθεί — να φέρει ως τή φτωχή καλύβα του τή φωταψία της δόξας και ως τó παραγκωνισμένο του άτομο, τó άδέξιο και τó άβουλο. τó θαυμασμό και την άγάπη άκόμα τών συνανθρώπων του. Θα έλεγε κανείς πώς ό κότινος της ποιητικής νίκης μπορεί και πρέπει ν' άφαιρεί από την καρδιά του ποιητή κάθε κρυφήν αίτια μελαγχολίας. Η ευδόκιμη ποιητική σταδιοδρομία, έξαρση και προβολή της προσωπικότητας ως τις πιό άποκρυφες πτυχές της, φαίνεται σα να είναι σε θέση, καλύτερα κι' από την ευτυχέστερη τροπή της ζωής, να ίκανοποιήσει τή

δίψα την πολú ανθρώπινη για έξωτερικές και άπτές πραγματοποιήσεις. Και όμως ή άνακουφιστική ένέργεια τών ποιητικών άθλήσεων δεν έγινε σε όλους όμοια αίσθητή, δεν είναι άσφαλη.

Πολλών ποιητών, που δεν ήταν από τούς κατώτερους, τó δράμα έμεινε άλυτο και ή ψυχική τους ύπόσταση άσυμπλήρωτη, — παρ' όλο που ή τέχνη τους έκλεισε προοδεύοντας τó δικό της κύκλο. Οι περιπτώσεις είναι πολυποίκιλες και ή αίτιολογία τους παραλλάζει. Όστόσο τούτο θά μπορούσε να είπωθει σα γενική διαπίστωση. Κάποιο άδυσώπητο ριζικό σα ν' άλυσσοδένει τις ζωές τών ποιητών τούτων και σα να φτωχαίνει μέσα τους τά σπέρματα της ένέργειας. Η τέχνη του άντιπερισπασμού, της άνανέωσης, κάποια ίκανότητα του «πολιτεύεσθαι» στα πνευματικά, ή όρμη που σπρώχνει τά δραστήρια πλάσματα έξω από πνιγηρές καταστάσεις άπουσιάζουν όλότελα από τó είναι τους. Τó πνεύμα τους δένεται με τ' άδιέξοδα και λιμνάζει μες στη μονοτονία της ψυχής. Όπως και να χαρακτηριστεί ή κατάσταση τούτη, — είτε σαν στενότητα και άνισοσκέλεια ψυχής, θέση χωρίς αντίθεση, είτε σαν άγχος, μόνιμος τραγικός έρωτας προς τά άνέφικτα και τ' άπόντα, είτε σαν έλλειψη έσωτερικής άλλαγής, έλλειψη κυκλοφορίας τών ψυχικών στοιχείων και θέας τών πραγμάτων πανοραματικής, — βέβαιο είναι πώς ό,τι έχασαν σε έκταση και πληρότητα οι ποιητές της κατηγορίας αυτής τó κέρδισαν σε ένταση και γνησιότητα ποιητικού τόνου. Η πνευματική τους ευδαιμονία έλαβε τó σχήμα της όλιγάρκειας. Δεν αξιώθηκαν να γνωρίσουν την άκέραιη λύτρωση, την έγκατάσταση στη σφαίρα του λόγου ενός έγω όλοκληρωμένου, πανηγυρικά φωτισμένου πέρα ως πέρα, — ενός έγω όπως τών άλλων, τών θριαμβευτών του στίχου, που να είδε και να έπαθε πολλά στό διάστημα της ζωής του, αλλά να κρατήθηκε πάντα στην εϋθεία, χάρη σ' ένα ένστικτο συνετού προσανατολισμού, και να έκαμε στό τέλος όλη του την πείρα δημιουργία αφήνοντας πίσω του για έντρόφημα τών μεταγενεστέρων λυρικά άπομνημονεύματα μιās θεαματικής πολυχρωμίας. Όχι, δεν έγνώρισαν τέτοια μακαριστή άνθιση πνευματικής ζωής, τέτοια διάχυση, τέτοια ευχέρεια μετατροπής του είναι σε λόγο. Με τά φτερά κομμένα σύρθηκαν πίσω από τó φάντασμα μιās έδεμικής άρμονίας παντοτινά άπροσέγγιστης. Κι' έδωκαν στην έμπνευση, που είναι για τούς περισσότερους ούρανόσταλη έξοδος από την παθητική ένατένιση τών άτελειών της ζωής και μεθυστικό ξεκίνημα για φανταστικά ταξίδια, την έννοια την έλάχιστα γοητευτική μιās νηφαλιώτερης άυτογνωσίας. Η ποίησή τους, αντί ν' άκτινοβολεί τριγύρω της σε μεγάλη από-

σταση σκορπίζοντας τὰ φῶτα τῶν ιδεῶν, τῶν ἐνθουσιασμῶν, τῶν ἐξάρσεων, τὰ εἰρηνοφόρα ἀγγέλματα μιᾶς ἀσφαλισμένης κυριαρχίας πάνω στὴν ἀπέραντη θάλασσα τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, προσελκύει τοὺς μετρημένους πιστοὺς τῆς με λάμψεις ποὺ σχίζουν τὸ ἔρεβος τοῦ ἀνέκφραστου καὶ ξυπνᾷ λησμονημένους ἀνθρώπινους καὶ μούς, προχωρώντας σὲ μιὰ περιοχὴ ὀλοένα ἀπώτερη, ὀλοένα ἐγγύτερη στὶς σκοτεινὲς ρίζες τοῦ ὄντος. Οὐτε στιγμή δὲν φεύγει ἡ ποίησή τους ἀπὸ τῆς ζῶνῃ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τὴν ὠμὴ ἐσωτερικὴ ἀλήθεια καὶ ποτέ δὲν ἀνοίγει δρόμο πρὸς τὴν τέλεια ἀπολύτρωση. Τὰ διαλείμματα τῆς αἰθρίας ποὺ σπέρνονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, μέσα στοὺς στίχους τους, οἱ παροδικὲς θέες γαλάζιου, δὲν σημειώνουν παρὰ τὸ φευγαλέο πέρασμα μιᾶς ὀπτασίας, ἕνα πλησίασμα ὀνείσπερου ἀγαθοῦ ποὺ χαρίζει γιὰ λίγο στὴν ψυχὴ τὴν εἰκόνα του καὶ ἔπειτα πάλι χάνεται στὰ βάθη τῶν ἀπόκοσμων δριζόντων ἀπ' ὅπου ἀνάτειλε. Τὸ ἴδιο περαστικὲς εἶναι μέσα στὴν ποίηση αὐτὴ καὶ οἱ ἐκστατικὲς καταστάσεις, ἡ ἔκλυση ἐκείνη καὶ τὸ ἡμέρωμα ποὺ βρίσκουν τὴν ἔκφρασή τους σὲ ἑναρμόνιες οτροφές καὶ σὲ μουσικὰ μεσοουρανῆματα τῶν στίχων. Αἰσθάνεται κανεὶς πῶς οἱ ἀνθρώποι ποὺ πέρασαν ἀπὸ τέτοιες βραχύπνοες μεταρσιώσεις μόλις ἐξουδετέρωσαν γιὰ λίγες στιγμὲς τὴν ἀσβεστὴ ἐστία τῶν ἀνεκπλήρωτων πόθων καὶ τῶν νοσταλγιῶν ποὺ καίει στὰ σπλάχνα τους.

Μέσα στὴν ἱστορία τῶν παγκόσμιων γραμμάτων τὰ παραδείγματα τῶν ποιητῶν τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι σπάνια, ὅσο γυρίζει κανεὶς στοὺς περασμένους καιροὺς, ἀραιότερα. Ἡ ὀρθόδοξη γραμματολογία ἢ δὲν τοὺς ἀναφέρει καθόλου ἢ συνοδεύει τὰ ὀνόματά τους με χαρακτηρισμοὺς πολὺ λίγο τιμητικούς, ὅπως ἐκεῖνος τῶν *poetae minores*, τῶν ποιητῶν δευτερεύουσας σημασίας ποὺ ἔζησαν ἄσημοι κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τῶν μεγάλων. Μὰ ἡ ποίηση ποὺ δεσπόζει σήμερα στὸν ὀρίζοντα, ἡ νεώτατη ποίηση ἢ δική μας, αὐτὴ ποὺ ψάχνει, καθὼς εἶπα, γιὰ μιὰ σφαῖρα κάπως ὑποχθόνια τοῦ ὑποκειμενικοῦ ἔξω ἀπὸ τριμμένες καὶ μηχανικὲς καταστάσεις, ἀναγνωρίζει ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς «ἐλάσσονες ποιητὲς», ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀφανεῖς, τοὺς πρωτομάρτυρες καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῆς.¹

1. Με αἰσθημα ὀμοιοπάθειας καὶ συγγενικῆς στοργῆς ὁ Παῦλος Βερλαῖν ὀνόμασε πέντε συγχρόνους τοῦ ποιητῆ, — τὸν Τριστάν Κορμπιέρ, τὸν Ρεμπώ, τὸν Μαλλαρμέ, τὴν Μαρσελὶν Ντεμπόρντ Βαλμόρ καὶ τὸν Βιγιέ Ντελίλ Ἀντάμ, — καθὼς καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτοῦ του, τὸν «φτωχὸ Λελιάν», ποιητὲς καταραμένους. Μίλησε γι' αὐτοὺς, σύντομα, ἐνδεικτικὰ, σ' ἕνα βιβλιαράκι ὅπου εἰδοποιεῖ τὸν ἀναγνώστη πῶς ἀντὶ καταραμένοι θὰ ἔπρεπε νὰ πεῖ ποιητὲς ἀπόλυτοι, — ἀπόλυτοι χάρις στὴ φαντασία, ἀπόλυτοι στὴν ἔκφραση, — ἀλλὰ προτίμησε τὴ λέξη «καταραμένοι» γιὰ ν' ἀποδώσει, καὶ γιὰ ν' ἀνταποδώσει με μιὰ πρόκληση, τὸ

Χρωστῶ νὰ τονίσω ἀμέσως ὅτι ἡ ποίηση ποὺ ὀνομάζω νεώτατη δὲν εἶναι ὀλη ἢ ἀπάλιωτη ἀκόμα σὲ στίχους παραγωγὴ τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀλλὰ μόνο ἕνα μέρος τῆς, ἕνας ξεχωριστὸς βλαστὸς ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς. Καὶ γιὰ νὰ γίνω ἀκόμα σαφέστερος δηλώνω πῶς πρόκειται γιὰ τὸ ποιητικὸ ἐκεῖνο ρεῦμα ποὺ ἔδωσε ὅτι πιὸ πρωτότυπο φανερώθηκε μετὰ τὰ ρομαντικὰ χρόνια καὶ ποὺ ἔφτασε ὡς τὶς μέρες μας περνώντας ἀπὸ πολλοὺς σταθμοὺς καὶ δημιουργώντας τέλος τὴν ποίηση τὴν εἰκονοκλαστικὴ καὶ ἀσυμμόρφωτη ποὺ θάλλει σήμερα στὰ περὶχωρα τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ. Ρεῦμα ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ ξεκινημένο. Μάταια θὰ προσπαθοῦσε νὰ προσδιορίσει κανεὶς με ἀκρίβεια τὴν πρώτη ἱστορικὴ του ἀφετηρία. Ἡ ὀμίχλη σκεπάζει τὶς πηγές του. Ὅσο μερικὰ ὀνόματα ποὺ τὰ ἔντυσε ἢ ὕστεροφημίᾳ με αἰφνίδια δόξα, — ὅπως τοῦ Ζεράρ ντε Νερβάλ, τοῦ Ἐντγκαρ Πόε, τοῦ Μπωντελαίρ, τοῦ Ρεμπώ, τοῦ Λωτρεαμόν καὶ τοῦ Ἀπολλιναίρ, — μᾶς βοηθοῦν, σὰν ὀνόματα ἀστρῶν, νὰ διακρίνουμε κατὰ προσέγγιση ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει καὶ ὡς ποῦ ἀπλώνεται μέσα στὸ φιλολογικὸ στερέωμα ὁ νέος ποιητικὸς Γαλαξίας.

Δὲν βάζω ἐδῶ στὴ σκέψη μου γεωγραφικὰ ὀνόματα ἀπὸ σκοποῦ. Ἄν ἀναφέρω μόνον ὀνόματα Γάλλων, — καὶ τοῦ Ἀμερικανοῦ Ἐντγκαρ Πόε ποὺ καὶ αὐτὸς στὴ Γαλλία περισσότερο παρὰ στὴν πατρίδα του καρποφόρησε, — εἶναι γιὰτὶ μέσ' ἀπὸ τὸ χωνευτήρι τῶν γαλλικῶν γραμμάτων βγήκε καὶ ἄστραψε πρώτη φορὰ ὀλοκάθαρο τὸ μέταλλο τοῦ νέου λυρισμοῦ. Στὸ διάστημα τοῦ μεσοπολέμου μᾶς ἦρθαν δείγματα τῆς ποιητικῆς τεχνοτροπίας τοῦ αἰῶνα μας ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, τὴν Ἰταλία, τὴν Ἰσπανία καὶ ἀπὸ ἄλλες χῶρες. Ἐνας Ἀγγλος ποιητὴς, ὁ Θωμᾶς Ἐλιοτ ὁ σχολάρχης τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς γενιᾶς, ἀ-

μῖσος ποὺ τοὺς εἶχαν οἱ καθὼς πρέπει ἀναγνώστες. (Paul Verlaine, *Poètes Maudits*, Paris, Albert, Messein, 1920). Ἄσχετα με τὴν ἐπίκαιρη τούτη αἰχμὴ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ πέτυχε ἕνα βαθὺ στόχο. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ νέα ποίηση, ποὺ κληρονόμησε τὰ σημάδια τῆς μοιραίας αὐτῆς οἰκογένειας, τουλάχιστο τῶν πιὸ ὀντιπροσωπευτικῶν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς, εἶναι ποίηση καταραμένη, ἀκριβῶς γιὰτὶ εἶναι ἀπόλυτη, σὰν κάθε καλλιτεχνικὴ δημιουργία σπρωγμένη στὰ ἄκρα. Γιὰ τὸν ἐνάρετο ἀνθρώπο ἢ γιὰ μιὰ κοινῶν φιλήσυχη καὶ αὐτάρεσκη, ποὺ ζεῖ μετὰ τὴν δίαιτα τῆς μετριότητος, καταραμένος εἶναι ἢ γίνεται ἐκεῖνος ποὺ κατέχεται ἀπὸ ὑπέρμετρα πάθη, ἐκεῖνος ποὺ βιάζει τὰ ὀρια τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Μετὰ τὶς ἴδιες ἀναλογίες μεταφερμένες στὴν αἰσθητικὴ τάξη, καταραμένος εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ δὲν σταματᾷ μπρὸς σὲ ὀρόσημα, ὁ μανιακὸς, ὁ ἰδεόληπτος, ὁ ἐγκάθετος μιᾶς σατανικῆς ἔμνευσης ποὺ ἀντικαθιστᾷ τὴν τάξη τῆς πραγματικότητος, αὐτῆς ποὺ ἔπλασε ὁ Θεός, μετὰ τὴν τάξη μιᾶς πραγματικότητος ποὺ τὴν πλάθει ὁ νοῦς ἐνὸς ἀνθρώπου. Καὶ τέτοιος εἶναι ἢ θέλει νὰ γίνῃ ὁ σύγχρονος ποιητὴς. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα πῶς ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ καταραμένου ἐπαληθεύεται σὲ πολλὰς περιπτώσεις καὶ στὴν κυριολεξία του, στὸ ἠθικὸ καὶ τὸ ψυχολογικὸ του νόημα, γιὰ λόγους ποὺ ἀναγόνται σὲ ὀρισμένες περιπλοκὲς τῆς ἀτομικῆς ψυχολογίας.